

NORGES HØYESTERETT

Den 12. oktober 2017 avsa Høyesterett dom i

HR-2017-1947-A, (sak nr. 2017/1060), straffesak, anke over dom,

Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Carl Graff Hartmann)

mot

A (advokat Øystein Storrvik)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Matheson**: Saken gjelder anvendelsen av norsk straffelov på handlinger begått i utlandet av norsk statsborger.
- (2) Politimesteren i Oslo satte 3. oktober 2011 A under tiltale for overtredelse av straffeloven 1902 § 317 fjerde ledd, jf. første ledd om grovt utbytteheleri. A er norsk statsborger og oppvokst i Norge, men flyttet i 2007 til Dubai i De forente arabiske emirater. Tiltalen gjelder at hun i 2010 skal ha bistått personer i Norge med å sikre utbytte fra et bedrageri mot Nordea Bank ASA – senere Nordea Bank AB – på til sammen ca. 78,2 millioner kroner. Bistanden bestod i at hun lot disse pengene komme inn på forskjellige konti hun disponerte i banker i De forente arabiske emirater. Kort tid etter at pengene var overført, foretok hun 29 kontantuttak på til sammen ca. 52,8 millioner kroner fra disse kontiene i ulike bankfilialer i Dubai.
- (3) A ble ved Oslo tingretts dom 22. juni 2015 funnet skyldig i uaktsomt utbytteheleri; i loven benevnt som hvitvasking, jf. straffeloven 1902 § 317 sjettede ledd, jf. første ledd. Straffen ble satt til fengsel i ett år og fire måneder, hvorav seks måneder ble gjort betinget. Ut fra lovgivningssituasjonen på domstidspunktet var det klart at hvitvaskingen kunne straffes i Norge selv om den var begått i utlandet, jf. straffeloven 1902 § 12 nr. 3 bokstav a der § 317 inngår i oppregningen. Det er etter 1902-loven ikke et krav at handlingen også er straffbar etter gjerningsstedets lov.

- (4) Både A og påtalemyndigheten anket til lagmannsretten. På tidspunktet for lagmannsrettens avgjørelse 2. november 2015, var straffeloven 2005 trådt i kraft. Retten kom likevel til at spørsmålet om straffelovens stedlige virkeområde fortsatt skulle bedømmes etter straffeloven 1902 § 12 nr. 3 bokstav a, og ikke etter 2005-loven § 5.
- (5) A ble av lagmannsretten på nytt funnet skyldig i uaktsom hvitvasking. Straffen ble satt til fengsel i ett år og seks måneder, hvorav fire måneder ble gjort betinget.
- (6) Lagmannsrettens dom med ankeforhandling ble opphevet ved Høyesteretts dom 12. mai 2016, jf. HR-2016-01014-A. Til grunn for opphevelsen lå straffeloven 2005 § 3 første ledd, som bestemmer at lovgivningen på tidspunktet for avgjørelsen skal anvendes "når dette fører til et gunstigere resultat for den siktede og lovendringen skyldes et endret syn på hvilke handlinger som bør straffes, eller på bruken av strafferettslige reaksjoner". I avsnitt 17 i dommen pekes det på at "[I]angt færre straffbare handlinger begått i utlandet av norske statsborgere kan nå uten videre straffes i Norge. Heleri er ikke blant disse. Isteden er det innført et alminnelig prinsipp om dobbelt straffbarhet". Førstvoterende kom i avsnitt 19 flg., med tilslutning fra de øvrige dommerne, til at vilkåret om dobbel straffbarhet kan føre til et gunstigere resultat for siktede enn etter straffeloven 1902, at de nye jurisdiksjonsreglene er "en endring i straffelovgivningen", og at dette gjenspeiler "et endret syn på hvilke handlinger som bør straffes". I avsnitt 22 heter det så:

"Min konklusjon er etter dette at det er straffeloven av 2005 som skal anvendes i saken. Lagmannsretten vurderte forholdet etter straffeloven av 1902 og undersøkte ikke om handlingen også var omfattet av straffelovgivningen i Dubai. Dommen må da oppheves."

- (7) Da lagmannsretten behandlet saken på nytt, kom et flertall igjen til at A bare hadde handlet uaktsomt og ikke forsettlig. Den samlede retts oppfatning var imidlertid at kravet om dobbel straffbarhet etter straffeloven 2005 § 5 første ledd nr. 1 ikke bare stiller krav om at de aktuelle handlingene må være dekket av en straffebestemmelse i handlingslandet, "men at også de øvrige straffbarhetsbetingelsene på handlingsstedet – blant annet skyldkravet – må være oppfylt". Rettens flertall mente det ikke forelå tilstrekkelige opplysninger til å kunne konstatere "at det er mest sannsynlig at de handlinger lagmannsretten vil domfelle for etter norsk rett, også er straffbare i Dubai". Borgarting lagmannsrett avsa etter dette dom 22. mai 2017 med slik domsslutning:

1. A født 00.00.1968 frifinnes.
2. Krav om inndragning tas ikke til følge.
3. Krav om erstatning tas ikke til følge."

- (8) Påtalemyndigheten har anket til Høyesterett. Anken retter seg mot lovanvendelsen og saksbehandlingen hva gjelder straffeloven 2005 § 5 første ledd nr. 1.
- (9) *Mitt syn på saken*
- (10) Jeg forstår førstvoterendes uttalelse i HR-2016-01014-A avsnitt 22 om at "det er straffeloven av 2005 som skal anvendes i saken", slik at det er nevnte lovs § 5 første ledd nr. 1 som er avgjørende for om norsk straffelovgivning kan anvendes på As handlinger i Dubai.

(11) Den aktuelle del av § 5 første ledd lyder:

"Utenfor virkeområdet etter § 4 gjelder straffelovgivningen for handlinger foretatt

- a) **av en norsk statsborger,**
- b) **av en person med bosted i Norge, eller**
- c) **på vegne av et foretak registrert i Norge,**

når handlingene:

- 1. **er straffbare også etter loven i landet der de er foretatt,**

..."

(12) Bestemmelsen begrenser altså anvendelsen av norsk straffelovgivning overfor norsk statsborger mv. i utlandet til de tilfeller der "handlingene ... er straffbare også etter loven i landet der de er foretatt"; også kalt kravet om dobbel straffbarhet. Jeg ser først på hvordan dette kravet skal forstås.

(13) En handling er bare straffbar dersom alle straffbarhetsbetingelsene er oppfylt. Kravet til skyld hos gjerningspersonen er en av disse betingelsene. Prinsippet er kommet til uttrykk i gjeldende straffelov § 21 – svarende til tidligere lov § 40 – som bestemmer at "[s]traffelovgivningen rammer bare forsettlig lovbrudd med mindre annet er bestemt".

(14) En uaktsom overtredelse av den objektive gjerningsbeskrivelsen i et straffebud er etter dette bare straffbar dersom bestemmelsen også rammer denne skyldformen. For hvitvasking er dette nettopp situasjonen, jf. straffeloven 1902 § 317 sjette ledd hvor det heter at "[u]aktsom overtredelse av første og annet ledd straffes med bøter eller fengsel inntil 2 år". Dette er videreført i gjeldende lov § 340, jf. § 337 og § 338.

(15) Formuleringen i § 5 første ledd nr. 1 om handlinger som "er straffbare også etter loven i landet der de er foretatt", må klart forstås i samsvar med det alminnelige strafferettslige prinsippet om at samtlige straffbarhetsbetingelser, herunder kravet til skyld, må være oppfylt for at handlingen skal kunne straffes.

(16) For å kunne straffe A – som etter lagmannsrettens dom har opptrådt uaktsomt og ikke forsettlig – innebærer dette ikke bare at hvitvasking må være straffbart i De forente arabiske emirater, men også at *uaktsomme* hvitvaskingshandlinger kan straffes der.

(17) For ordens skyld nevnes at den rettsoppfatning jeg nå har redegjort for, også er lagt til grunn i lovforarbeidene, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003–2004). Der heter det på side 402:

"Nr. 1 inneholder hovedbestemmelsen om straffbarhet for handlinger som er forøvet i utlandet. Kravet er at den konkrete handling også er straffbar på handlingsstedet. I dette ligger ikke bare at handlingen må være dekket av en straffebestemmelse etter handlingsstedets lovgivning, men også de øvrige straffbarhetsbetingelsene på handlingsstedet må være oppfylt."

(18) Påtalemyndighetens anke er grunnet på at "[l]agmannsretten har stilt for strenge krav til hva som skal til for å konstatere dobbel straffbarhet". I en senere påtegning er dette

konkretisert til at det er stilt for høye krav til hva som må bevises "hva gjelder skyldkravet" i de utenlandske straffebestemmelsene.

- (19) Jeg forstår både anken, påtegingene og aktors prosedyre for Høyesterett slik at det utgangspunktet jeg nå har redegjort for, trekkes i tvil. Påtalemyndigheten har i sine påteginger blant annet gjort gjeldende at det for dobbel straffbarhet "må være tilstrekkelig å konstatere at den aktuelle *type handling* er straffbar" i De forente arabiske emirater. Aktor har i skranken dessuten trukket frem at det internasjonalt har vært delte meninger om det ved krav om dobbel straffbarhet er tilstrekkelig å påvise at handlingen som sådan er straffbar på gjerningsstedet, eller om også de øvrige vilkårene for straff i den konkrete saken må være oppfylt der. Videre er det vist til at norske lovforarbeider om dobbel straffbarhet ikke drøfter et krav om at dette også skal omfatte det subjektive straffbarhetsvilkåret. Påtalemyndigheten har heller ikke kunnet se at et slikt krav er oppstilt i rettspraksis om straffelovens anvendelse på handlinger begått i utlandet.
- (20) På bakgrunn av den redegjørelse jeg allerede har gitt om den grunnleggende tolkningen av § 5 første ledd nr. 1, kan påtalemyndighetens anførsler klart ikke føre frem. Synspunktene representerer dessuten et brudd med de tolkningsprinsipper som følger av lovkravet i strafferetten. Jeg viser her til Høyesteretts anvisning på at domstolene blant annet "må påse at straffansvar ikke ilegges ut over de situasjoner som selve ordlyden i straffebudet dekker", jf. HR-2016-1458-A avsnitt 8 (Haxi) med ytterligere henvisninger. Selv om vi her ikke står direkte overfor tolkningen av et materielt straffebud, må prinsippet også komme til anvendelse der tolkningsresultatet innebærer en utvidelse av det straffansvar som ellers følger av en alminnelig forståelse av jurisdiksjonsbestemmelsen.
- (21) Jeg går så over til å se på hva som kreves etter § 5 første ledd nr. 1 for å kunne slå fast at en handling er straffbar også etter loven i landet der den er foretatt. Problemstillingen har to sider: Dels er det spørsmål om *hvem* som i første rekke skal måtte klargjøre om straffbarhetskravet er oppfylt; påtalemyndigheten eller retten. Dernest må det avgjøres *hva som skal til* for at retten skal kunne legge til grunn at handlingen også er straffbar etter handlingsstedets lov.
- (22) Ansvaret for å klarlegge om det foreligger dobbel straffbarhet må etter mitt syn i hovedsak legges på påtalemyndigheten. Et slikt ansvar ligger i forlengelsen av det alminnelige anklageprinsippet i straffeprosessloven § 63, som bestemmer at domstolene bare trer i virksomhet etter begjæring fra en påtaleberettiget. Dette innebærer at påtalemyndigheten når tiltale tas ut, må være overbevist om at straffbarhetsbetingelsene er oppfylt. Den må etter dette presentere for retten – og tiltalte – det rettslige grunnlaget for at den mener handlingen også er straffbar etter handlingsstedets lov. Normalt vil det, slik lagmannsretten har uttrykt det, være lite tjenlig at domstolene, dersom den finner det fremlagte materialet utilstrekkelig til å konkludere, skal sette i gang egne undersøkelser om rettsstilstanden i utlandet – noe som regelmessig ville måtte lede til reassumering av saken for å ivareta hensynet til kontradiksjon.
- (23) Spørsmålet om "handlingene ... er straffbare også etter loven i landet der de er foretatt" vil, selv om det er tale om utenlandsk rett, gjelde lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Dette har Høyesterett full kompetanse til å prøve.

- (24) Klarlegging av lovgrunnlaget for straff etter utenlandsk lov kan naturlig nok by på usikkerhet. Dette vil særlig gjelde i tilknytning til rettsystemer som har lite til felles med vår egen rettskultur og der strafferettslige grunnprinsipper og tolkningsregler kan være helt annerledes enn våre.
- (25) Det er et sikkert utgangspunkt at det strafferettslige tvilsprinsippet ikke omfatter rettsanvendelsen. For anvendelse av norsk rett er dette fremhevet i Rt-1984-91. Det samme må gjelde når det er spørsmål om å klarlegge innholdet av utenlandsk rett. Dobbelt straffbarhet innebærer etter dette at domstolen på et betryggende grunnlag har kunnet avklare at handlingen er straffbar også etter loven i landet der den er foretatt.
- (26) Jeg legger denne normen til grunn når jeg nå går over til å vurdere om de handlingene som lagmannsretten har funnet bevist – uaktsom hvitvasking – er straffbare i De forente arabiske emirater.
- (27) Det er for Høyesterett – på samme måte som for lagmannsretten – lagt frem materiale til avklaring av den strafferettslige reguleringen i De forente arabiske emirater på dette området. Jeg vil særlig vise til utskrift i engelsk oversettelse fra arabisk av bestemmelser i "Federal Law No. 3" av 8. desember 1987 med senere endringer "Concerning the Penal Code", heretter referert til som den alminnelige straffelov. Videre er fremlagt utskrift i engelsk oversettelse fra arabisk av bestemmelser i "Federal Law No. 4" av 22. januar 2002 "On the Incrimination of Money Laundering" – heretter referert til som hvitvaskingsloven. Dessuten er i norsk oversettelse fra arabisk fremlagt en redegjørelse fra rettsavdelingen i utenriksdepartementet i De forente arabiske emirater, der spørsmål fra den norske ambassaden i Abu Dhabi om den strafferettslige reguleringen av "money laundering" er besvart.
- (28) Materialet viser at den alminnelige straffeloven i emiratene inneholder bestemmelser om blant annet "Basic Elements of a Crime". Artikkel 38 fastslår at "[t]he moral element of a crime consists of an intent or a mistake". Loven inneholder en definisjon av "mistake" som klart dekker vårt uaktsomhetsbegrep. I artikkel 43 heter det dernest at "[t]he perpetrator is answerable for the crime whether it was committed deliberately or by mistake, unless the law expressly provides for premeditation". Jeg forstår dette slik at også uaktsomme handlinger er straffbare etter gjerningsstedets lov, med mindre det aktuelle straffebudet uttrykkelig krever en viljeshandling.
- (29) Artikkel 407 i den alminnelig straffeloven gjelder "Concealment of things obtained from a crime". Første ledd rammer den som "knowingly possesses or conceals objects obtained from a crime to which he did not participate". I andre ledd heter det deretter:
- "In case the offender does not know that these objects derived from a crime but he obtained same in circumstances which lead him to believe that their source is illegal, the penalty shall be detention for a term not exceeding six months and/or a fine not in excess of five thousands Dirhams."**
- (30) Vilkåret om omstendigheter "which lead him to believe" at gjenstandene stammer fra en straffbar handling, inneholder etter mitt syn et krav om forsett. Det er ikke noe i denne formuleringen som tyder på at også uaktsomhet er omfattet.
- (31) Jeg kan etter dette ikke se at den alminnelige straffeloven i De forente arabiske emirater rammer den som *uaktsomt* besitter eller skjuler utbytte av en straffbar handling.

- (32) Heller ikke hvitvaskingsloven i emiratene rammer – slik jeg forstår den – en slik handling. I artikkel 2 første ledd heter det innledningsvis:

"Whoever undertakes intentionally or assists in any of the following acts with regards to the returns of any of the crimes set forth in clause 2 of the present article shall be deemed a perpetrator of money laundering crime:"

- (33) Jeg nevner først at redegjørelsen fra utenriksdepartementet i De forente arabiske emirater kan forstås slik at det utelukkende er hvitvaskingsloven som skal anvendes "da regelen sier at spesiell regel går foran generell regel". Det er imidlertid ikke nødvendig for meg å gå nærmere inn på dette. For avgjørelsen av spørsmålet om dobbel straffbarhet for uaktsomt utbytteheleri må det sentrale være at også hvitvaskingslovens formulering om enhver som med vilje foretar eller medvirker til noen av de angitte handlingene, klart tar sikte på den forsettlige handling. Dette bekreftes også av redegjørelsen fra utenriksdepartementet i emiratene der det heter:

"Når det gjelder domfelling og straff er loven underlagt de samme generelle rettslige standarder hva gjelder oppfyllelse av objektive og subjektive vilkår for straff da det her er snakk om mens rea. Hvis kriminell hensikt ikke forekommer, finnes heller ikke forbrytelsen."

- (34) Skyldformen uaktsomhet synes etter dette å falle utenfor området for det straffbare når det gjelder hvitvasking i De forente arabiske emirater.
- (35) Avslutningsvis nevner jeg at påtalemyndigheten har gjort gjeldende at lagmannsretten har stilt for høye krav til hva som må bevises for så vidt gjelder skyldkravet i de aktuelle straffebestemmelsene i Dubai. Det er anført at dette utgjør en saksbehandlingsfeil. Av min gjennomgang følger at jeg ikke er enig i dette. Norsk domstol må for å kunne fastslå at kravet til dobbel straffbarhet er oppfylt avgjøre, etter den standard jeg allerede har redegjort for, om den handlingen den har funnet bevist faller inn under det aktuelle, utenlandske straffebudet, slik den norske domstolen forstår dette.
- (36) Anken må etter dette forkastes.
- (37) Jeg stemmer for denne

D O M :

Anken forkastes.

- (38) Dommer **Bergh:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (39) Dommer **Falch:** Likeså.
- (40) Dommer **Bårdsen:** Likeså.
- (41) Dommer **Endresen:** Likeså.

(42) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: